

# **การออกแบบวิจัยแบบผสมผสาน วิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์และ พฤติกรรมศาสตร์ : ทางเลือกสำหรับ การทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์ ในศตวรรษที่ 21**

**A Mixed Methods Research Design in Social & Behavioral  
Science Research : Alternatives for Doing Thesis or  
Dissertation in the Twenty First Century**

**จุมพล หนิมพานิช  
ศิริพร แยมนิล**

การออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี  
ในการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ :  
ทางเลือกสำหรับการทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์  
ในศตวรรษที่ 21

A Mixed Methods Research Design in  
Social & Behavioral Science Research :  
Alternatives for Doing Thesis or Dissertation  
in the Twenty First Century

จุมพล หันมพานิช  
ศิริพร แยมนิล

การออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีในการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ :  
ทางเลือกสำหรับการทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์ ในศตวรรษที่ 2

โดย รศ.ดร.จุมพล นิมพานิช  
รศ.ดร.ศิริพร แยมินิล

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

จุมพล นิมพานิช.

การออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีในการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ :

ทางเลือกสำหรับการทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์ ในศตวรรษที่ 21.--

กรุงเทพฯ : [ม.ป.พ.], 2566.

244 หน้า.

1. วิจัยแบบผสมผสาน. I. ศิริพร แยมินิล, ผู้แต่งร่วม. II. ชื่อเรื่อง.

001.42

ISBN (e-book) 978-616-608-081-0

จัดทำโดย รศ.ดร.จุมพล นิมพานิช  
บ้านเลขที่ 89/207 หมู่บ้านโชคชัย คลองจั่นนวมินทร์ 81 แขวง 7 บึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240  
โทร. 089-499-8914  
e-mail: jumpol.nimpanich@hotmail.com

เผยแพร่ครั้งแรก พ.ศ. 2566  
ราคา 250 บาท

ออกแบบปกและรูปเล่ม : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย [CUP6606-017]  
โทร. 0-2218-3270 [www.cupress.chula.ac.th](http://www.cupress.chula.ac.th)

สั่งซื้อได้ที่ ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330  
<http://www.chulabook.com>  
โทร. 08-6323-3703-4  
[customer@cubook.chula.ac.th](mailto:customer@cubook.chula.ac.th), [info@cubook.chula.ac.th](mailto:info@cubook.chula.ac.th)  
Apps: CU-eBook Store

## คำนำ

การที่ผู้เขียนเห็นตลอดจนการให้ความสนใจในการเขียนตำราหรือหนังสือเล่มนี้ที่มีชื่อ “การออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีในการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ : ทางเลือกสำหรับการทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์ในศตวรรษที่ 21” ในการวิจัย หรือ “A Mixed Methods Research Design in Social & Behavioral Science Research: Alternatives for Doing Thesis or Dissertation in the Twenty First Century” ทั้งที่ผู้เขียนสนใจการวิจัยเชิงคุณภาพมาโดยตลอด

สำหรับจุดที่ทำให้เป็นที่มาของความสนใจที่เขียนตำราหรือหนังสือเล่มนี้เกิดมาจากในช่วงที่เป็นที่ปริญญานักศึกษาปริญญาโทและปริญญาเอกทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ตามสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน ระยะเวลาหลัง ๆ มักทำ “การออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี ในการแสวงหาความรู้ ความจริง และความหมาย ขณะเดียวกันปัญหาที่นำมาทำการวิจัยในระยะเวลาหลังเป็นปัญหาที่เลวร้าย” (Wicked problems) ที่หากใช้แนวทางการวิจัยแนวทางใดแนวทางหนึ่ง คือ แนวทางการวิจัยเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพที่ถือว่าเป็นแนวทางแบบดั้งเดิม (Traditional approach) ไม่สามารถได้มาซึ่งคำตอบในการแก้ปัญหาดังกล่าวได้

โดยทั่วไปเวลากล่าวถึง “ปัญหาเลวร้าย” (Wicked problems) ถือเป็นปัญหาที่มีความยุ่งยากสลับซับซ้อนทั้งโครงสร้าง เนื้อหาสาระ เช่น ปัญหาหนี้ครัวเรือน ปัญหาช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจ สังคมระหว่างเมืองกับชนบท ปัญหาความยากจน เป็นต้น ที่สำคัญไม่สามารถนำวิธีการอธิบายปัญหาเดียวกันได้ เพราะตามข้อเท็จจริงวิธีการอธิบายการแก้ปัญหาสามารถใช้วิธีอธิบายได้หลากหลายวิธี ขึ้นอยู่กับมุมมองที่มีความหลากหลาย ซึ่งในประเด็นนี้ทางผู้เขียนจึงได้นำเสนอในบทที่ 1 แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการวิจัยแบบผสมผสานวิธี โดยมีหัวข้อย่อยหัวข้อหนึ่งที่ผู้สนใจปัญหาการวิจัยประเภทปัญหาเลวร้าย (Wicked problems) ควรให้ความสนใจในการศึกษาหัวข้อย่อยนี้ คือ ปัญหาการวิจัยปัญหาใดที่มีความเหมาะสมกับการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี”

แต่ในช่วงแรกผู้เขียนเองก็ยังไม่ค่อยเข้าใจ ไม่ค่อยเข้าถึง การออกแบบวิจัยตามแนวทางนี้ คือ คิดว่าการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี ก็คือ การนำการออกแบบวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณมาอยู่ในชิ้นงานเดียวกันหรือไม่ก็นำการออกแบบการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาอยู่ในชิ้นงานเดียวกัน จนกระทั่งมาในระยะเวลาหลัง ๆ ทางผู้เขียนเห็นว่า การออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีเริ่มได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางเพิ่มขึ้นในฐานะเป็นทางเลือกที่สามของการออกแบบวิจัย โดยเฉพาะสำหรับนักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอก

ทางผู้เขียนจึงเริ่มสนใจที่จะศึกษาการออกแบบวิจัยตามแนวทางนี้อย่างจริงจัง โดยเริ่มหาหนังสือภาษาอังกฤษที่เป็นที่รู้จักกันดีมาอ่านเริ่มจากผลงานของ John W. Creswell, Research Design: Quantitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches ที่ตีพิมพ์ในปี 2014 ที่ Thousand Oaks บริษัท Sage

ต่อจากนั้นก็มาอ่านผลงานของ A. Tashakkori & C. Teddlie ที่เป็นบรรณาธิการหนังสือที่มีชื่อ “Handbook of Mixed Methods Research” ที่ตีพิมพ์ในปี 2003a ที่เมือง Thousand Oaks โดยบริษัท Sage

หลังจากนั้นก็มาศึกษาผลงานของ Norman K. Denzin and Yvonna S. Lincoln (Eds.) ที่ทั้ง 2 เป็นบรรณาธิการหนังสือชื่อ “Strategies of Qualitative Inquiry” ที่ตีพิมพ์ในปี 2013 เมือง Thousand Oaks บริษัท Sage โดยไปอ่าน Chapter ที่ 3 ที่นำเสนอเรื่อง “Controversies in Mixed Methods Research” ก็ทำให้ผู้เขียนเริ่มเข้าใจเข้าถึงแนวคิดการวิจัยแบบผสมผสานวิธีร่วมสมัยมากขึ้น ต่อมาก็มาอ่านงานผลงานของ Alan Bryman ที่เป็นบรรณาธิการหนังสือชื่อ “Mixed Methods” ใน Section One: The Paradigm Wars’ ก็เลยทำให้รู้ว่าที่มาของการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีว่ามีที่มาจากสาเหตุใด

ส่วนหนังสือเล่มอื่น ๆ ที่ผู้เขียนอ่านเพื่อนำมาใช้ประกอบการเขียนตำราหรือหนังสือเล่มนี้ปรากฏอยู่ในตำราหรือหนังสือเล่มนี้ จึงไม่ขอนำมากล่าวถึงในคำนำ

ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าเรื่องของกรวิจัยแบบผสมผสานวิธี ‘ยังใหม่’ ในแวดวงวิชาการทางการวิจัยไทย แม้ในระยะหลัง ๆ จะมีตำราหรือหนังสือตลอดจนผลงานวิจัย บทความวิจัยในวารสารทางวิชาการ และในวารสารวิจัยของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาต่าง ๆ ที่ผลงานวิจัยที่ได้รับการตีพิมพ์อย่างแพร่หลาย ดังนั้น ในการกำหนดโครงสร้างเนื้อหาสาระของตำราหรือหนังสือเล่มนี้ ทางผู้เขียนจึงได้จัดตำราหรือหนังสือเล่มนี้ เรียงตามลำดับตั้งแต่บทที่ 1-8 ตามลำดับบทดังต่อไปนี้ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของผู้ที่สนใจในตำราหรือหนังสือเล่มนี้

#### บทที่ 1 แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับวิจัยผสมผสานวิธี

ในบทนี้มีเนื้อหาสาระที่สำคัญ ได้แก่ ประเด็นหรือปัญหาที่ทำให้มีการวิจัยแบบผสมผสานวิธี สิ่งที่ควรตระหนักในการศึกษาวิจัยแบบผสมผสานวิธี ความเหมาะสม ชุดของคำถามที่แสดงถึงความเหมาะสม ตลอดจนข้อดีของการวิจัยแบบผสมผสานรวมทั้งศาสตร์ที่ทำการวิจัยตามแนวทางนี้ไปประยุกต์ใช้ เป็นต้น รวมทั้งเสนอข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับโลกทัศน์เชิงปรัชญา รวมทั้งการนำเสนอโดยเฉพาะว่าปัญหาลักษณะใดที่มีความเหมาะสมกับการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี

#### บทที่ 2 พัฒนาการ วิธีการ และหลักการพื้นฐานในการนำแนวทางการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพมาผสมผสานให้อยู่ในชิ้นงานเดียวกัน

บทนี้เป็นการนำเสนอความเป็นมาหรือพัฒนาการของยุคต่าง ๆ ของการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี ความคล้ายคลึงและความแตกต่างของแนวทางระหว่างแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ วิธีการและหลักการพื้นฐานในการนำแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณมาผสมผสานให้อยู่ในชิ้นงานเดียวกัน ธรรมชาติและวิธีการแบบผสมผสานวิธี รวมทั้งหัวข้อเกี่ยวกับข้อโต้แย้งและคำถามที่ได้รับการหยิบยกขึ้นมาเกี่ยวกับข้อโต้แย้งและคำถามที่ได้รับ

#### บทที่ 3 นัย/ความสำคัญ หลักการ ตัวแบบและเหตุผลในการวิจัยแบบผสมผสานวิธีพร้อมกรณีตัวอย่าง

บทนี้เริ่มต้นด้วยการนำเสนอแนะหรือความหมายของการวิจัยแบบผสมผสานวิธี ประเด็นที่ผู้เริ่มต้นสนใจการวิจัยตามแนวทางนี้ที่ควรนำมาพิจารณา ตัวแบบการออกแบบวิจัยโดยทั่วไป หลักในการออกแบบและตัวแบบตลอดจนเหตุผลในการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีและปิดท้ายบทนี้ด้วยการนำเสนอกรณีตัวอย่าง

#### บทที่ 4 การออกแบบกระบวนการขั้นตอน องค์ประกอบ เป้าหมาย และลักษณะทั่วไปและประเด็นท้าทายตลอดจนการทำทนายการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีและกรณีตัวอย่างของการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี

บทนี้มุ่งเน้นไปที่ประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับ ‘วิธีการ’ หรือ ‘How to’ อันได้แก่ การออกแบบ กระบวนการขั้นตอนองค์ประกอบขององค์ประกอบวิจัยแบบผสมผสานวิธี ประเด็นต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการเลือกการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี ตลอดจนการออกแบบเป้าหมายและลักษณะของการออกแบบวิจัยตามแนวทางนี้ รวมทั้งประเด็นตลอดจนการทำทนายการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีพร้อมกับการยกกรณีตัวอย่าง

#### บทที่ 5 หลักการพื้นฐานทางปรัชญา กรอบความคิดเชิงทฤษฎี และการอภิปรายถกเถียงเกี่ยวกับการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี

บทนี้เริ่มด้วยหัวข้อที่ค่อนข้างเชิงนามธรรม แต่ก็มีความจำเป็น ได้แก่ หัวข้อเกี่ยวกับหลักการพื้นฐานทางปรัชญาของการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี แนวคิดเกี่ยวกับกรอบความคิดเชิงทฤษฎี การอภิปรายถกเถียงเกี่ยวกับการออกแบบวิจัยผสมผสานวิธี การวิพากษ์หรือการอภิปรายถกเถียงประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับการออกแบบผสมผสานวิธี

และคำถามหรือปัญหาที่ได้มีการหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงรวมทั้งหัวข้อเกี่ยวกับการวิพากษ์หรือการอภิปรายถกเถียงเกี่ยวกับประเด็นสำคัญที่ยังมีอยู่และคำถามที่ได้รับการหยิบยกมากล่าวถึง

บทที่ 6 แนวทางปฏิบัติในการออกแบบดำเนินการวิจัยแบบผสมผสานวิธีและกรณีตัวอย่าง

บทนี้ขอพระบอญอยู่แล้วว่าเน้น ‘วิธีการ’ (How to) เพราะแต่ละหัวข้อมุ่งเน้นไปที่การลงมือทำวิจัยแบบผสมผสานวิธีในทางปฏิบัติ เริ่มตั้งแต่การเขียนถ้อยแถลงที่แสดงเป้าหมาย องค์ประกอบของระเบียบวิธีการในการดำเนินการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี การระบุปัญหาการวิจัย การตั้งคำถามการวิจัย วัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย กรอบแนวคิด ทฤษฎี กระบวนการ โลภทัศน์ โดยแต่ละหัวข้อดังกล่าวจะมีการยกตัวอย่างประกอบ ตลอดจนทั้งการออกแบบองค์ประกอบ ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง วิธีการเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยแบบผสมผสานวิธี แล้วปิดท้ายบทนี้ด้วยการนำเสนอกรณีตัวอย่าง

บทที่ 7 แนวทางการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีที่สำคัญและเป็นที่ยอมรับนำมาประยุกต์ใช้และกรณีตัวอย่าง

บทนี้เริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจในการเรียนรู้ภาษาของการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี การทำความเข้าใจแนวทาง/ประเภทของการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีที่สำคัญ และเป็นที่ยอมรับนำมาประยุกต์ใช้ อันได้แก่การออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีแนวทาง/ประเภทการอธิบายตามระยะเวลาหรือตามลำดับเหตุการณ์ การออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีแนวทาง/ประเภทการสำรวจหรือการบุกเบิกตามระยะเวลาหรือตามลำดับเวลา การออกแบบวิจัยแนวทาง/ประเภทคู่ขนานที่มารับรองหรือเบนเข้าหากัน และปิดท้ายบทนี้ด้วยการนำเสนอกรณีตัวอย่างการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีแนวทางการอธิบายตามลำดับเวลา (Explanatory Sequential Mixed Methods Design) เรื่องการประเมินผลหน่วยงานในกำกับด้านสาธารณสุขของไทย แล้วปิดท้ายบทนี้ด้วยการนำเสนอกรณีตัวอย่าง

บทที่ 8 บทส่งท้าย การจำแนกแนวทางการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีตามแนวทาง “ก้าวหน้า” และกรณีตัวอย่าง

บทนี้เริ่มด้วยการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี แนวทางแบบได้รับการรับรองภายในหรือการได้รับการแผ่ฝงหรือได้รับการฝงตริง การออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีตามแนวทางการออกแบบการเปลี่ยนรูป การออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีตามแนวทางการออกแบบพหุวิธี ตามมาด้วยการนำเสนอปัจจัยที่สำคัญในการออกแบบผสมผสานวิธี และปิดท้ายเล่มนี้ด้วยการนำเสนอกรณีตัวอย่าง

ทางผู้เขียนหวังว่าตำราหรือหนังสือเล่มนี้ คงช่วยให้บรรดานักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกที่สนใจการวิจัยและการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี นำแนวทางเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในการทำวิจัยหรือวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์ของตนของการแสวงหาความรู้ความจริงและความหมาย ขณะเดียวกันถ้าปัญหาการวิจัยที่ผู้สนใจการวิจัยแนวทางนี้ไม่ว่าจะเป็นนักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ ที่ควรนำมาศึกษาควรเป็น ‘ปัญหาเลวร้าย’ (Wicked problems) ดังที่ได้นำเสนอมาในตอนต้น กล่าวได้ว่าการออกแบบการวิจัยตามแนวทางเหล่านี้จะทำให้มาซึ่งผลลัพธ์ของการวิจัยที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาเลวร้ายที่เกิดขึ้นได้ ในแ่งดังกล่าวตำราหรือหนังสือเล่มนี้จึงเป็นหนังสือหรือตำราที่เป็นทางเลือกในการทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์ในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเป็นระบบ

จุมพล หนีมพานิช  
ศิริพร แยมนิล



# สารบัญ

|                                                                                                                                                                                                             | หน้า |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| คำนำ                                                                                                                                                                                                        | ก    |
| สารบัญ                                                                                                                                                                                                      | จ    |
| สารบัญตาราง                                                                                                                                                                                                 | ณ    |
| สารบัญแผนภาพ                                                                                                                                                                                                | ฎ    |
| บทที่ 1 : แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                                                                       | 1    |
| ■ ความนำ                                                                                                                                                                                                    | 1    |
| 1.1) ประเด็นหรือปัญหาที่ท้าทายหรือปัญหาที่เลวร้ายให้มีการทำวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                                              | 2    |
| 1.2) สิ่งที่ต้องตระหนักในการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                                                                       | 2    |
| 1.3) การออกแบบวิจัยผสมผสานวิธีกับความเหมาะสมในการทำวิจัยหรือการทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์                                                                                                                 | 3    |
| 1.4) ชุดของคำถามที่แสดงถึงความเหมาะสมในการทำวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                                                             | 4    |
| 1.5) ข้อดีของการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                                                                                   | 6    |
| 1.6) ศาสตร์ที่นำการวิจัยแบบผสมผสานวิธีไปประยุกต์ใช้                                                                                                                                                         | 6    |
| 1.7) กรณีตัวอย่างการนำการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีมาประยุกต์ใช้ในศาสตร์อย่างเช่น “พยาบาลศาสตร์” และศาสตร์อย่าง “สาธารณสุขศาสตร์”                                                                            | 7    |
| 1.8) สถานภาพของการวิจัยระหว่างสถานภาพที่อยู่ในฐานะ ‘แนวทางการวิจัย’ (Research Approach) กับสถานภาพที่อยู่ในฐานะ “เทคนิควิธีการในการศึกษาวิจัย” (Research Method) กับการ ศาสตร์อย่างเช่น วิจัยแบบผสมผสานวิธี | 10   |
| 1.9) ข้อสังเกตเกี่ยวกับโลกทัศน์เชิงปรัชญา                                                                                                                                                                   | 11   |
| 1.10) ปัญหาการวิจัยปัญหาใดที่มีความเหมาะสมกับการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                                                   | 13   |
| 1.11) บทสรุป                                                                                                                                                                                                | 15   |
| บทที่ 2 : พัฒนาการ วิธีการ และหลักการพื้นฐานในการนำแนวทางการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาผสมผสานให้อยู่ในชิ้นงานเดียวกัน                                                                                   | 17   |
| ■ ความนำ                                                                                                                                                                                                    | 17   |
| 2.1) ความเป็นมาหรือพัฒนาการของยุคต่าง ๆ ของการวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                                                           | 18   |
| 2.2) ความคล้ายคลึงและความแตกต่างของ 2 แนวทางการวิจัยระหว่างแนวทางการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ                                                                                                            | 20   |
| 2.3) วิธีการและหลักการพื้นฐานในการนำแนวทางการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาผสมผสานให้อยู่ในชิ้นงานเดียวกัน                                                                                                  | 23   |
| 2.4) ธรรมชาติของการวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                                                                                      | 27   |
| 2.5) ข้อโต้แย้งหรือข้อถกเถียงและคำถามที่ได้รับการหยิบยกขึ้นเกี่ยวกับการวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                                  | 27   |
| 2.6) บทสรุป                                                                                                                                                                                                 | 29   |

## สารบัญ (ต่อ)

|                                                                                                                                             | หน้า      |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>บทที่ 3 : นัย ความสำคัญ หลักการ ตัวแบบ และเหตุผลในการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี</b>                                                       | <b>31</b> |
| ■ ความนำ                                                                                                                                    | 31        |
| 3.1) นัยหรือความหมายและความสำคัญของการวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                   | 32        |
| 3.2) ประเด็นที่ผู้เริ่มต้นสนใจการวิจัยแบบผสมผสานวิธีที่ควรนำมาพิจารณา                                                                       | 36        |
| 3.3) ตัวแบบการออกแบบการวิจัย : กรณีของการออกแบบวิจัยเชิงคุณภาพ                                                                              | 38        |
| 3.4) หลักการในการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                  | 41        |
| 3.5) ตัวแบบในการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                   | 43        |
| 3.6) เหตุผลในการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                   | 46        |
| 3.7) กรณีตัวอย่างเหตุผลในการทำการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                  | 48        |
| 3.8) บทสรุป                                                                                                                                 | 50        |
| <b>บทที่ 4 : การออกแบบกระบวนการขั้นตอน องค์ประกอบ เป้าหมาย ลักษณะ และประเด็น ตลอดจนการทำทนายการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีและกรณีตัวอย่าง</b> | <b>51</b> |
| ■ ความนำ                                                                                                                                    | 51        |
| 4.1) การออกแบบกระบวนการขั้นตอนของการวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                     | 52        |
| 4.2) การออกแบบองค์ประกอบของการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                     | 54        |
| 4.3) ประเด็นต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการเลือกการออกแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธีที่มีความเหมาะสมกว่าแนวทางการออกแบบดั้งเดิม                           | 55        |
| 4.4) เป้าหมายและลักษณะของการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                       | 58        |
| 4.5) ประเด็นและการทำทนายการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี<br>(Issues and challenges of mixed methods research designs)                           | 65        |
| 4.6) กรณีตัวอย่างการออกแบบองค์ประกอบของการวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                               | 73        |
| 4.7) บทสรุป                                                                                                                                 | 81        |
| <b>บทที่ 5 : หลักการพื้นฐานทางปรัชญา กรอบความคิดเชิงทฤษฎี และการอภิปรายถกเถียงเกี่ยวกับการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี</b>                     | <b>83</b> |
| ■ ความนำ                                                                                                                                    | 83        |
| 5.1) หลักการพื้นฐานทางปรัชญาของการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                 | 84        |
| 5.2) หลักการเกี่ยวกับกรอบความคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Foundation)                                                                          | 95        |
| 5.3) ข้อสังเกตเกี่ยวกับกรอบความคิดเชิงทฤษฎี                                                                                                 | 95        |
| 5.4) การอภิปรายถกเถียงเกี่ยวกับการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีใน 7 ระดับ หรือ 7 มิติ                                                           | 97        |
| 5.5) การวิพากษ์หรือการอภิปรายถกเถียงประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีและคำถามหรือปัญหาที่ได้รับการหยิบยกขึ้นมากล่าวถึง   | 101       |
| 5.6) บทสรุป                                                                                                                                 | 106       |

## สารบัญ (ต่อ)

|                                                                                                                                                                                                | หน้า       |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>บทที่ 6 : แนวทางปฏิบัติในการออกแบบวิจัยในการดำเนินการวิจัยแบบผสมผสานวิธีและกรณีตัวอย่าง</b>                                                                                                 | <b>107</b> |
| <b>■ ความนำ</b>                                                                                                                                                                                | <b>107</b> |
| 6.1) การเขียนถ้อยแถลงที่แสดงเป้าหมายหรือความเป็นมาที่ถือเป็นองค์ประกอบ<br>ของระเบียบวิธีการในการดำเนินการออกแบบวิจัยผสมผสานวิธี                                                                | 108        |
| 6.2) การระบุปัญหาการวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                                                                        | 111        |
| 6.3) การนำเสนอหรือการตั้งคำถามการวิจัยในการวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                                                 | 114        |
| 6.4) การนำเสนอวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                                                 | 116        |
| 6.5) การนำเสนอการทบทวนวรรณกรรมในการวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                                                         | 116        |
| 6.6) การนำเสนอแนวคิดทฤษฎี : กรอบแนวคิดทฤษฎีและกระบวนทัศน์/<br>โลกทัศน์ในการวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                 | 120        |
| 6.7) การนำเสนอองค์ประกอบในการออกแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธี :<br>ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง วิธีการเก็บรวบรวม และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล                                                               | 126        |
| 6.8) กรณีตัวอย่างการสุ่มตัวอย่างและการผสมผสานข้อมูลตามแบบแผน<br>ของการวิจัยผสมผสานวิธี                                                                                                         | 134        |
| 6.9) บทสรุป                                                                                                                                                                                    | 144        |
| <b>บทที่ 7 : แนวทางการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีที่สำคัญและเป็นที่นิยมนำมาประยุกต์ใช้<br/>และกรณีตัวอย่าง</b>                                                                                   | <b>145</b> |
| <b>■ ความนำ</b>                                                                                                                                                                                | <b>145</b> |
| 7.1) การเรียนรู้ “ภาษา” ของการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                                                        | 146        |
| 7.2) การทำความเข้าใจแนวทางของการออกแบบวิจัยแบบผสมผสาน<br>วิธีที่สำคัญและเป็นที่นิยมนำมาประยุกต์ใช้                                                                                             | 148        |
| 7.3) กรณีตัวอย่างการออกแบบวิจัยผสมผสานวิธีแนวทางการอธิบาย<br>ตามลำดับเวลา (Explanatory Sequential Mixed Methods<br>Research Design) : เรื่อง “ประเมินผลหน่วยงานในกำกับด้าน<br>สาธารณสุขของไทย” | 165        |
| 7.4) บทสรุป                                                                                                                                                                                    | 184        |
| <b>บทที่ 8 : การจำแนกแนวทางการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี<br/>ตามแนวทาง “ก้ำวหน้า”</b>                                                                                                           | <b>185</b> |
| <b>■ ความนำ</b>                                                                                                                                                                                | <b>185</b> |
| 8.1) การออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีแนวทางการได้รับการรองรับภายใน<br>หรือการออกแบบที่ได้รับการแฝงฝังหรือการได้รับการฝังตรง<br>(Embedded mixed methods research design)                            | 186        |

## สารบัญ (ต่อ)

|                                                                                                                  | หน้า       |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| 8.2) การออกแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธีตามแนวทางการเปลี่ยนรูป<br>(The Transformative mixed methods research design) | 191        |
| 8.3) การออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีตามแนวทางการออกแบบพหุวิธี<br>(The Multiphase mixed methods research design)     | 194        |
| 8.4) ปัจจัยที่สำคัญในการเลือกการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีตามแนวทางนี้                                            | 199        |
| 8.5) บทสรุปส่งท้าย                                                                                               | 200        |
| <b>บรรณานุกรม</b>                                                                                                | <b>202</b> |
| <b>ประวัติผู้เขียน</b>                                                                                           | <b>211</b> |

## สารบัญตาราง

|                                                                                                                                                                                                 | หน้า |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| ตารางที่ 1 แสดงชุดของคำถามที่จะทำให้บรรดานักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอก คิดว่าการทำวิจัยแบบผสมผสานวิธีมีความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมกับตนกับพวกตน                                       | 4    |
| ตารางที่ 2 แสดงโลกทัศน์เชิงปรัชญาของการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพที่พิจารณาผ่านมิติต่าง ๆ อาทิ มิติทางด้านภววิทยา ญาณวิทยา เป็นต้น จะมีลักษณะที่แตกต่างกัน                            | 12   |
| ตารางที่ 3 แสดงความเป็นมาหรือพัฒนาการของยุคต่าง ๆ ของการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                               | 18   |
| ตารางที่ 4 แสดงถึงข้อโต้แย้ง ข้อถกเถียง และคำถามที่ได้รับการหยิบยกขึ้นมาเกี่ยวกับการวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                         | 28   |
| ตารางที่ 5 แสดงประเด็นที่ผู้เริ่มต้นวิจัยสนใจการวิจัยแบบผสมผสานวิธีที่ต้องนำมาพิจารณา                                                                                                           | 37   |
| ตารางที่ 6 แสดงการออกแบบองค์ประกอบของการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                                               | 55   |
| ตารางที่ 7 แสดงประเด็นต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการเลือกการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีที่มีความเหมาะสมกว่าแนวทางการออกแบบแบบดั้งเดิม                                                                     | 57   |
| ตารางที่ 8 แสดงลักษณะเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวคิดหรือเทอมคำว่า “โลกทัศน์” ที่มีการนำมาใช้ในการวิจัยโดยทั่วไป รวมทั้งการวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                          | 87   |
| ตารางที่ 9 แสดงข้อสันนิษฐานเชิงปรัชญาที่มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบเกี่ยวกับโลกทัศน์หรือทัศนะเชิงปรัชญาและนัยสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้                                                           | 89   |
| ตารางที่ 10 แสดงการวิพากษ์หรือการอภิปรายถกเถียงเกี่ยวกับประเด็นที่สำคัญที่ยังมีอยู่ และคำถามที่ได้มีการหยิบยกขึ้นมากล่าวถึง                                                                     | 102  |
| ตารางที่ 11 แสดงถึงการเริ่มต้นในการเตรียมตัวในการทำการทบทวนวรรณกรรม                                                                                                                             | 118  |
| ตารางที่ 12 แสดงการศึกษาเฉพาะอาณาบริเวณหรือเฉพาะพื้นที่ (Areas) อย่างกว้าง ๆ ที่ควรได้รับการทบทวนเพื่อให้เกิดความครอบคลุมในการทบทวนวรรณกรรมนั้น ๆ                                               | 119  |
| ตารางที่ 13 แสดงการทำความเข้าใจใน “กระบวนทัศน์” “โลกทัศน์” ผ่านคำถามที่นักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกต้องนำมาพิจารณา                                                                 | 122  |
| ตารางที่ 14 แสดงกระบวนทัศน์หรือโลกทัศน์ปฏิฐานนิยม/หลังปฏิฐานนิยม การประกอบสร้างนิยม/การตีความนิยม ทฤษฎีวิพากษ์ กระบวนทัศน์ การเปลี่ยนรูป/การเน้นการมีส่วนร่วม และกระบวนทัศน์ปฏิบัตินิยม/พหุนิยม | 123  |
| ตารางที่ 15 แสดงสิ่งใดบ้างที่นักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอก ควรถามตัวเองก่อนลงมือดำเนินการวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                        | 127  |
| ตารางที่ 16 แสดงกลยุทธ์การสุ่มตัวอย่างการวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                                                    | 127  |
| ตารางที่ 17 แสดงแนวทางของการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี การตัดสินใจและข้อเสนอแนะในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                     | 129  |
| ตารางที่ 18 แสดงวิธีการที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กรณีที่มีการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                              | 132  |
| ตารางที่ 19 แสดงระบบการตั้งชื่อหรือการใช้เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ (Nomenclature) ที่นำมาใช้ในการวิจัยแบบผสมผสานวิธีโดยย่อ                                                                       | 146  |
| ตารางที่ 20 แสดงระเบียบวิธีการเบื้องต้นและกระบวนกรขั้นตอนในการนำการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีแนวทางการอธิบายตามลำดับเวลาไปประยุกต์ใช้                                                            | 152  |

## สารบัญตาราง (ต่อ)

|             |                                                                                                                                             | หน้า |
|-------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| ตารางที่ 21 | แสดงระเบียบวิธีเบื้องต้นและกระบวนการขั้นตอนในการนำเอาการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีตามแนวทางการสำรวจตามลำดับเวลาไปประยุกต์ใช้                 | 157  |
| ตารางที่ 22 | แสดงระเบียบวิธีการเบื้องต้นและกระบวนการขั้นตอนในการนำการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีตามแนวทางคู่ขนานที่มาบรรจบกันหรือเบนเข้าหากันไปประยุกต์ใช้ | 163  |
| ตารางที่ 23 | แสดงผลการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามในงานวิจัย                                                                                  | 180  |
| ตารางที่ 24 | แสดงหัวข้อและประเด็นในการเก็บรวบรวมข้อมูล                                                                                                   | 181  |
| ตารางที่ 25 | แสดงระเบียบวิธีการเบื้องต้นและกระบวนการขั้นตอนในการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีตามแนวทางการรองรับภายในหรือการแฝงฝังหรือการฝังตรึงไปประยุกต์ใช้ | 189  |
| ตารางที่ 26 | แสดงระเบียบวิธีการเบื้องต้นและกระบวนการขั้นตอนการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีร่วมสมัยตามแนวการเปลี่ยนรูป                                       | 193  |
| ตารางที่ 27 | แสดงระเบียบวิธีการเบื้องต้นและกระบวนการขั้นตอนการออกแบบวิจัยร่วมสมัยตามแนวทางพหุวิธีไปประยุกต์ใช้                                           | 197  |
| ตารางที่ 28 | แสดงปัจจัยที่สำคัญในการเลือกการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                    | 199  |

## สารบัญแผนภาพ

|              |                                                                                                                                                             | หน้า |
|--------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| แผนภาพที่ 1  | แสดงสถานภาพการวิจัยในฐานะ ‘แนวทางการวิจัย’ และในฐานะ “เทคนิควิธีการในการศึกษา”                                                                              | 10   |
| แผนภาพที่ 2  | แสดงตัวแบบการออกแบบในการวิจัยเชิงคุณภาพของ Joseph A. Maxwell                                                                                                | 39   |
| แผนภาพที่ 3  | แสดงตัวแบบการเชื่อมโยงการออกแบบวิจัยในการทำดัชนีพันธะเชิงคุณภาพของ Robin Higgins                                                                            | 40   |
| แผนภาพที่ 4  | แสดงตัวแบบการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีแบบง่าย                                                                                                               | 43   |
| แผนภาพที่ 5  | แสดงตัวแบบการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีเชิงแนวคิด<br>(A Conceptual model of mixed methods research design)                                                   | 44   |
| แผนภาพที่ 6  | แสดงตัวแบบการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีที่มีชื่อตัวแบบ/แนวทางปฏิสัมพันธ์<br>(An interaction approach/ Model)                                                 | 45   |
| แผนภาพที่ 7  | แสดงการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีแนวทางการวิจัยคู่ขนานแบบมาบรรจบกัน                                                                                          | 49   |
| แผนภาพที่ 8  | แสดงการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีแนวทางการอธิบายตามลำดับเวลา                                                                                                 | 49   |
| แผนภาพที่ 9  | แสดงการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีแนวทางการสำรวจตามลำดับเวลา                                                                                                  | 50   |
| แผนภาพที่ 10 | แสดงทัศนะทางปรัชญา กรอบความคิดเชิงทฤษฎี วิธีวิทยาและเทคนิคในการศึกษาวิจัย                                                                                   | 85   |
| แผนภาพที่ 11 | แสดงองค์ประกอบของกรอบแนวคิดทฤษฎี                                                                                                                            | 125  |
| แผนภาพที่ 12 | แสดงกรอบแนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้ในข้อเสนอโครงการวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                            | 126  |
| แผนภาพที่ 13 | แสดงการออกแบบวิจัยแนวทางคู่ขนานที่มาบรรจบกัน<br>(Convergent parallel mixed methods research design)                                                         | 139  |
| แผนภาพที่ 14 | แสดงการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีแนวทางการอธิบายตามลำดับเวลา<br>(Explanatory sequential mixed methods research design)                                       | 140  |
| แผนภาพที่ 15 | แสดงการสุ่มตัวอย่างการวิจัยแบบผสมผสานแนวทางการอธิบายตามลำดับเวลา<br>ขั้นตอนเชิงอธิบาย (Sampling in an explanatory sequential mixed methods research design) | 141  |
| แผนภาพที่ 16 | แสดงการเลือกกลุ่มตัวอย่างในการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                     | 142  |
| แผนภาพที่ 17 | แสดงการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีตามแนวทางการอธิบายตามลำดับเวลา                                                                                              | 153  |
| แผนภาพที่ 18 | แสดงการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีตามแนวทางการวิจัยการสำรวจตามลำดับเวลา (Exploratory sequential mixed methods research design)                                | 159  |
| แผนภาพที่ 19 | แนวทางการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีแนวทางคู่ขนานที่เบ้นมาบรรจบกัน<br>(Convergent Parallel Mixed Methods Research Design)                                     | 165  |
| แผนภาพที่ 20 | แสดงกรอบการศึกษา “การประเมินผลหน่วยงานในกำกับด้านสาธารณสุขของไทย : ศึกษาการประเมินผลสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ                                        | 174  |
| แผนภาพที่ 21 | แสดงการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีตามแนวทางคู่ขนานที่มาบรรจบกัน<br>(Convergent parallel mixed methods research design)                                        | 176  |
| แผนภาพที่ 22 | แสดงการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีแนวทางการอธิบายตามลำดับเวลา<br>(Explanatory sequential mixed methods research design)                                       | 176  |
| แผนภาพที่ 23 | แสดงการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีตามแนวทางการสำรวจตามลำดับเวลา<br>(Exploratory sequential mixed methods research design)                                     | 177  |
| แผนภาพที่ 24 | แสดงกระบวนการขั้นตอนของการวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                               | 178  |



บทที่

# 1

## แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการวิจัย แบบผสมผสานวิธี

*“The basic idea of this text is to provide an introduction to  
the conduct of mixed methods research.”*

*Adapted from Creswell & Plano Clark*

### ความนำ

บรรดานักศึกษาปริญญาโทและปริญญาเอกในทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์จำนวนไม่น้อยที่เวลาลงมือจะทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์จะเข้าใจการวิจัยแบบผสมผสานวิธีกันอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะมีประเด็นหรือปัญหาที่ทำทนายหลายประการที่จะทำให้ นักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกในทางสังคมศาสตร์หรือพฤติกรรมศาสตร์ต้องทำความเข้าใจว่าตน/พวกตนควรจะใช้การออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีในประเด็นในปัญหาอะไรบ้าง บางคนหรือหลายคนอาจจะยังไม่ทราบยังไม่รู้เลย ทั้ง ๆ ที่ประเด็นหรือปัญหาเหล่านั้นเป็นปัญหาที่ทำทนาย หรือเป็นปัญหาที่เลวร้าย (Wicked Problems) ดังนั้น ในลำดับต่อไปนี้ทางผู้เขียนตำราหรือหนังสือเล่มนี้ขอเสนอหัวข้อเกี่ยวกับประเด็นหรือปัญหาที่ทำทนายหรือเป็นปัญหาที่เลวร้าย ดังต่อไปนี้<sup>1</sup> รวมทั้งประเด็นอื่น ๆ ที่ถือเป็นแนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีที่ถือเป็นพื้นฐานเบื้องต้นก่อน ก่อนที่จะนำเสนอประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธีในบทต่อ ๆ ไป

<sup>1</sup> อ่านรายละเอียดเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวและหัวข้อย่อย ๆ อื่นตามมาของบทนี้ได้ใน Jessica T. Decuin-Gunby and paul A. Cshutz Developing A. Mixed Methods Proposal : A Practical Guide for Beginning Researches, London : Sage, 2017. D.K. Padgett, Qualitative and Mixed Methods in Public Health London : Sage, 2012, N.V. Irankora, Mixed Methods Application in Action Research : From Methods to Community Action, London : Sage, 2015; John W. Creswell and V.L. Plano Clark, Designing and Conducting Mixed Methods Research, London : Sage, 2011.

### 1.1) ประเด็นหรือปัญหาที่ทำหายหรือปัญหาที่เลวร้ายให้มีการทำวิจัยแบบผสมผสานวิธี

(1.1.1) ประเด็นหรือปัญหาที่ทำหายหรือเลวร้ายประเด็นแรกเป็นประเด็นเกี่ยวกับคำถามด้านทักษะความรู้ความสามารถ และประสบการณ์การวิจัย : อาทิ ประสบการณ์ของตัวนักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกในทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ ว่ามีทักษะตลอดจนความรู้ความสามารถ รวมทั้งประสบการณ์ด้านการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางการวิจัยนี้มากน้อยแค่ไหน

(1.1.2) ประเด็นหรือปัญหาที่ทำหายหรือเลวร้ายประเด็นที่สองเป็นประเด็นเกี่ยวกับคำถามด้านเวลา และทรัพยากรที่นักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอก มีเวลามากพอไหมที่จะต้องทำการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ ทั้งนี้เพราะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพควบคู่กันไป เช่นเดียวกันกับกรณีของทรัพยากรไม่ว่าด้านแหล่งทุน บุคลากร งบประมาณที่อาจต้องใช้ทรัพยากรดังกล่าวมากกว่าเดิม เป็นต้น

(1.1.3) ประเด็นหรือปัญหาที่ทำหายหรือเลวร้ายประเด็นที่สามเป็นประเด็นเกี่ยวกับทักษะ ตลอดจนความรู้ความสามารถ รวมทั้งประสบการณ์ของบรรดานักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกที่จะบริหารจัดการการศึกษาวิจัยที่มีความสลับซับซ้อน รวมทั้งมีความยุ่งยากมากกว่าการออกแบบวิจัยเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง ยิ่งถ้าการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีนั้นเป็นแบบคู่ขนานที่มาบรรจบกัน (Covergent Parallel Mixed Methods Research Design) ที่สถานภาพการวิจัยของทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณเป็น “แนวทางการวิจัย” (Research Approach) ทั้งคู่

(1.1.4) ประเด็นหรือปัญหาที่ทำหายหรือเลวร้ายประเด็นที่สี่เป็นประเด็นด้านคำถามการวิจัยที่จะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดความเชื่อมั่นหรือทำให้เกิดความมั่นใจได้ว่า การวิจัยแบบผสมผสานวิธีนั้น ๆ หากมีการดำเนินการแล้ว บรรดานักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกสามารถดำเนินการให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี

1.2) สิ่งที่ควรตระหนักในการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี เมื่อใดก็ตามที่นักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกนำการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีมาประยุกต์ใช้ สิ่งหนึ่งที่นักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกควรตระหนักนั้นก็คือต้องมีการดำเนินการการเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการที่จะพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย (Research Proposal) ถ้าบรรดานักศึกษาวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกตระหนักเช่นนั้น ย่อมเป็นการแสดงหรือสะท้อนให้เห็นว่าตนพวกตนมีแนวโน้มที่จะยอมรับการศึกษาวิจัยตามแนวทางนี้เป็นการศึกษาวิจัยที่มีความยุ่งยากสลับซับซ้อน

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่บรรดานักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกจะมีการเริ่มต้นมีประเด็นที่สำคัญบางประเด็นที่นักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกเหล่านั้นต้องนำมาพิจารณาก่อนลงมือดำเนินการการออกแบบวิจัยตามแนวทางดังกล่าว ดังต่อไปนี้ คือ

- **ประการแรก** บรรดานักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกต้องทำความเข้าใจก่อนว่า เทอม หรือแนวคิด คำว่า “การวิจัยแบบผสมผสานวิธีคืออะไร”

- **ประการที่สอง** ต้องรู้ว่าข้อดีในการใช้วิธีการวิจัยตามแนวทางนี้คืออะไร

- **ประการที่สาม** นักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกต้องพึงตระหนักถึงศักยภาพความสามารถที่ตนพวกตนมีว่า เมื่อใดก็ตามที่ตนพวกตนลงมือดำเนินการแล้ว จะสามารถประยุกต์ใช้การวิจัยตามแนวทางนี้ได้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้บรรลุผลได้หรือไม่อย่างไร

- **ประการที่สี่** ต้องเข้าใจองค์ประกอบของการวิจัยแบบผสมผสานวิธีว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ ได้แก่ องค์ประกอบใดบ้าง

### 1.3) การออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีกับความเหมาะสมในการทำวิจัยหรือการทำวิทยานิพนธ์หรือ ดุษฎีนิพนธ์

เมื่อนักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกในทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ได้ตระหนักถึง สิ่งที่ควรตระหนักในการศึกษาวิจัยแบบผสมผสานวิธีดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว นักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกควรถามตน/พวกตนว่าการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีดังกล่าวมีความเหมาะสมกับการศึกษาการออกแบบวิจัยของตน ของพวกตนหรือไม่ คำตอบต่อคำถามดังกล่าวตอบได้ดังต่อไปนี้คือ บรรดานักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกเวลาจะทำการออกแบบการวิจัยตามแนวทางนี้จะต้องตระหนักก่อนว่าการออกแบบวิจัยตามแนวทางนี้มีความเหมาะสมกับการศึกษาวิจัยของตนของพวกตนหรือไม่อย่างไร และที่สำคัญคือก่อนที่จะบรรดานักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกจะตัดสินใจว่าจะทำการออกแบบการวิจัยตามแนวทางนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการตรวจสอบเกี่ยวกับเป้าหมายในการศึกษาดังต่อไปนี้ก่อน คือ

- เป้าหมายของการศึกษาเป้าหมายประการแรก นั่นก็คือการอธิบายว่าทำไมตนพวกตนจึงต้องทำการออกแบบการวิจัยตามแนวทางนี้ ซึ่งอาจจะมีความถามถามต่อมาอีกว่าการทำความเข้าใจต่อเป้าหมายประการแรกของการศึกษาการวิจัยตามแนวทางนี้มีความสำคัญหรือมีความจำเป็นไหม คำตอบต่อคำถามดังกล่าว ตอบได้ว่าการทำความเข้าใจเป้าหมายของการศึกษาการวิจัยตามแนวทางนี้ ถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและจำเป็น เพราะการทำความเข้าใจเป้าหมายดังกล่าวจะช่วยให้แก่นักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกทำการตัดสินใจเกี่ยวกับการนำเทคนิคในการศึกษาวิจัยตามแนวทางนี้มาใช้ได้อย่างเหมาะสม

ขณะเดียวกันเป้าหมายดังกล่าวที่ได้มีการกำหนดขึ้นมา ต่างมีบทบาทสำคัญในการช่วยวางหรือกำหนดเทคนิควิธีการในการศึกษาวิจัยที่มีความเหมาะสม (ดูเทคนิคในการเก็บรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลที่จะกล่าวถึงเกี่ยวกับประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นในลำดับต่อไป) เกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวในทัศนะของนักวิชาการทางด้านการวิจัย อย่างเช่น Newman Newman เห็นว่าการออกแบบวิจัยไม่ว่าจะเป็นการออกแบบวิจัยเชิงคุณภาพ การออกแบบวิจัยเชิงปริมาณหรือการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีต่างมีส่วนช่วยให้นักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

- < ช่วยในการทำนายปรากฏการณ์ที่ทำการศึกษา
- < ช่วยเพิ่มพูนความรู้ให้กว้างขวางมากขึ้น
- < ช่วยทำให้เข้าใจปรากฏการณ์ที่ทำการศึกษาคือเพิ่มขึ้น
- < ช่วยในการวัด/ประเมินผลการเปลี่ยนแปลง
- < ช่วยทดสอบความคิดใหม่ ๆ
- < ช่วยวาง/กำหนดความคิดใหม่ ๆ
- < ช่วยในการตรวจสอบอดีต อาทิ ปรากฏการณ์ทางการเมือง การบริหาร ที่เกิดขึ้นมาในอดีตได้

สำหรับการช่วยในกรณีของนักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกในการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี โดยทั่วไปช่วยในการเพิ่มพูนทักษะความรู้ในเฉพาะอาณาบริเวณหรือเฉพาะพื้นที่ที่มีเนื้อหาที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงหรือมีลักษณะพิเศษ โดยเฉพาะอาณาบริเวณหรือเฉพาะพื้นที่ (Area) เกี่ยวกับนโยบายสาธารณะและการจัดการนโยบายสาธารณะ เป็นต้น ทั้งนี้เพราะในการทำการวิจัยไม่ว่าวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์ของนักศึกษาระดับปริญญาโทหรือปริญญาเอกส่วนมากมักจะทำไปโดยมีเป้าหมายในการทำการวิจัยแบบผสมผสานวิธี นั่นคือ ต้องให้ได้มาซึ่ง “ความคิดใหม่ ๆ” ภายในศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งเสมอ

- เป้าหมายของการศึกษาประการที่สองในการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่ “เทคนิควิธีการศึกษา” ที่นำมาใช้ (Method oriented) ทั้งการใช้เทคนิคเชิงคุณภาพและการใช้เทคนิคเชิงปริมาณ ทั้งนี้

เพื่อช่วยในการสำรวจปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่งที่เมื่อทำการสำรวจเสร็จแล้วต้องมีการพัฒนาปรากฏการณ์ดังกล่าวให้กลายเป็นเป้าหมายขึ้นมาที่มีความเป็นไปได้เพิ่มขึ้น ประเด็นนี้ถือเป็นประเด็นที่มีความสำคัญที่บรรดานักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกต้องตระหนักตลอดเวลาว่า แนวทางการวิจัยแบบผสมผสานวิธีไม่ได้รับการนำมาประยุกต์ใช้สำหรับการสำรวจหัวข้อในการวิจัยที่ส่วนใหญ่มีลักษณะที่หลากหลายในบางศาสตร์ในบางสาขาในบางแขนงในบางอาณาบริเวณหรือเฉพาะพื้นที่

นอกจากเป้าหมายดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีเป้าหมายอื่น ๆ เพิ่มเติมอีกอย่างน้อยอีก 5 เป้าหมาย และเป้าหมายทั้ง 5 ประการนี้มีลักษณะพิเศษ สำหรับการวิจัยแบบผสมผสานวิธีดังต่อไปนี้

- เป้าหมายเพิ่มเติมประการแรกเป็นเป้าหมายทางด้าน ‘หลักสามเส้า’ (Triangulation)
- เป้าหมายเพิ่มเติมประการที่สอง เป็นเป้าหมายทางด้านความสอดคล้องหรือการเข้ากันได้ (Complementarity) ทั้งนี้เพื่อตรวจสอบการคาบเกี่ยวกันหรือการเหลื่อมล้ำที่มีลักษณะที่แตกต่างกัน
- เป้าหมายเพิ่มเติมประการที่สาม เป็นเป้าหมายด้าน ‘การพัฒนา’ (Development) ในการใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณให้มาอยู่ในชิ้นงานเดียวกัน
- เป้าหมายเพิ่มเติมประการที่สี่ เป็นเป้าหมายทางด้าน ‘การคิดริเริ่ม’ (Initiative thinking)
- เป้าหมายเพิ่มเติมประการที่ห้าเป็นเป้าหมายทางการขยายการศึกษาการวิจัยตามแนวทางนี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้นไปอีก

#### 1.4) ชุดของคำถามที่แสดงถึงความเหมาะสมในการทำวิจัยแบบผสมผสานวิธี

แม้ในหัวข้อ 1.2) จะให้แนวทางว่าการวิจัยแบบผสมผสานวิธีมีความเหมาะสม ในการนำมาทำวิจัยหรือการทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์แล้ว ยังมีชุดของคำถามที่นำมาถามบรรดานักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกเพื่อเป็นการตอกย้ำถึงความเหมาะสมในการทำวิจัยแบบผสมผสานวิธีอีกชุดหนึ่งดังที่ทางผู้เขียนจะได้นำเสนอในลำดับต่อไปนี้ โดยที่ทางผู้เขียนตำราหรือหนังสือเล่มนี้คิดว่าน่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจจะนำการวิจัยตามแนวทางนี้มาประยุกต์ใช้ โดยมีรายละเอียดของชุดของคำถามโดยสังเขปดังปรากฏตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงชุดของคำถามที่จะทำให้บรรดานักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอก คิดว่าการทำวิจัยแบบผสมผสานวิธีมีความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมกับตนกับพวกตน

| ประเด็น               | คำถามที่ควรนำมาพิจารณา                                                                                                                                                                      | คำตอบ                    | ข้อเสนอแนะ                                                                  |
|-----------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------|-----------------------------------------------------------------------------|
| ■ เป้าหมายของการศึกษา |                                                                                                                                                                                             |                          |                                                                             |
|                       | <ul style="list-style-type: none"> <li>ท่านสามารถใช้ข้อมูลในการพยายามทำให้เกิดความสมบูรณ์ ขณะเดียวกันพยายามพัฒนา ตลอดจนมีความคิดริเริ่มหรือต้องการขยายข้อค้นพบจากการวิจัยหรือไม่</li> </ul> | ● ถ้าท่านตอบว่า ‘ใช่’    | ● การวิจัยแบบผสมผสานวิธีคือทางเลือกสำหรับท่าน                               |
|                       |                                                                                                                                                                                             | ● ถ้าท่านตอบว่า ‘ไม่ใช่’ |                                                                             |
|                       |                                                                                                                                                                                             |                          | ● ขอให้ท่านพิจารณาแนวทางในการใช้การวิจัยเชิงคุณภาพหรือการวิจัยเชิงปริมาณแทน |

ตารางที่ 1 แสดงชุดของคำถามที่จะทำให้บรรดานักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอก คิดว่าการทำวิจัยแบบผสมผสานวิธีมีความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมกับตนกับพวกตน (ต่อ)

| ประเด็น                   | คำถามที่ควรนำมาพิจารณา                                                                                                                            | คำตอบ                    | ข้อเสนอแนะ                                                                                                                                                                 |
|---------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ■ เทคนิควิธีการในการศึกษา |                                                                                                                                                   |                          |                                                                                                                                                                            |
|                           | ● ท่านคิดว่าการวิจัยแบบผสมผสานวิธีมีความสำคัญหรือจำเป็นต่อการตอบคำถามวิจัยหรือไม่อย่างไร                                                          | ● ถ้าท่านตอบว่า ‘ใช่’    | ● ขอให้ท่านพิจารณาการใช้แนวทางการวิจัยแบบผสมผสานวิธีเป็นทางเลือกสำหรับท่าน                                                                                                 |
|                           |                                                                                                                                                   | ● ถ้าท่านตอบว่า ‘ไม่ใช่’ | ● ขอให้ท่านพิจารณาแนวทางในการใช้การวิจัยเชิงคุณภาพหรือการวิจัยเชิงปริมาณแทน                                                                                                |
|                           | ● ท่านคิดว่า ท่านสามารถนำการศึกษาตามแนวทางนี้มาใช้ โดยใช้เทคนิควิธีการในการศึกษาศึกษาใดเทคนิคการศึกษาหนึ่งอย่างมีประสิทธิภาพได้หรือไม่อย่างไร     | ● ถ้าท่านตอบว่า ‘ใช่’    | ● ขอให้ท่านพิจารณาในการใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพหรือแนวทางการวิจัยเชิงปริมาณแนวทางใดแนวทางหนึ่งแทน                                                                       |
|                           |                                                                                                                                                   | ● ถ้าท่านตอบว่า ‘ไม่ใช่’ | ● ขอให้ท่านใช้แนวทางการวิจัยแบบผสมผสานวิธีเป็นทางเลือก                                                                                                                     |
| ■ ศักยภาพหรือความสามารถ   |                                                                                                                                                   |                          |                                                                                                                                                                            |
|                           | ● ท่านคิดว่า ท่านมีความรู้ ทักษะ หรือศักยภาพ หรือความสามารถ ตลอดจนทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการทำวิจัยแบบผสมผสานวิธีอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่อย่างไร | ● ถ้าท่านตอบว่า ‘ใช่’    | ● ในกรณีนี้ขอให้ท่านพิจารณาใช้แนวทางการวิจัยแบบผสมผสานวิธี                                                                                                                 |
|                           |                                                                                                                                                   | ● ถ้าท่านตอบว่า ‘ไม่ใช่’ | ● ในกรณีนี้ขอให้ท่านเลือกใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพหรือการวิจัยเชิงปริมาณ เพราะจะทำให้ท่านมีความชำนาญหรือความเชี่ยวชาญเพิ่มขึ้นในการเลือกแนวทางใดแนวทางหนึ่งดังที่กล่าวมา |

ที่มา: พัฒนามาจาก Jessica T. De Coir- Gumby and Paul A. Schutz, *Developing A. Mixed Methods Proposal : A. Practical Guide for Beginning Researchers*, London : Sage, 2017.

จากตารางที่ 1 ที่นำเสนอข้างต้นทางผู้เขียนตำราหรือหนังสือเล่มนี้คิดว่า หากบรรดานักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกหากตอบชุดของคำถามข้างต้นได้อย่างกระจ่างชัดแจ้ง ก็จะมีส่วนช่วยให้ตนพวกตนที่สนใจการวิจัยการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีตัดสินใจได้โดยไม่ยุ่งยากว่าในที่สุดแล้วการออกแบบวิจัยตามแนวทางนี้มีความเหมาะสมสำหรับตนพวกตนมากน้อยเพียงใด อย่างไรก็ตาม นอกเหนือไปจากข้อเสนอแนะหรือคำแนะนำที่นำเสนอในหัวข้อ 1.2), 1.3) และ 1.4) ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว มีคำถามต่อมาที่ควรมีการตระหนักถึง นั่นก็คือการออกแบบวิจัยผสมผสานวิธีมีข้อดีไหม คำตอบต่อคำถามดังกล่าวตอบได้ว่ามี

#### 1.5) ข้อดีของการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี มีดังต่อไปนี้

❖ ข้อดีประการแรก การวิจัยแบบผสมผสานวิธียินยอมให้บรรดานักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกสามารถตรวจสอบหรือทำการศึกษารายละเอียดในปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนภายในการศึกษาขึ้นเดียวกันได้ โดยการจัดหาหลักฐานมายืนยันข้อค้นพบจากการวิจัย โดยหลักฐานดังกล่าวควรนำมาจากแหล่งต่าง ๆ

❖ ข้อดีประการที่สอง การออกแบบวิจัยตามแนวทางนี้ยินยอมให้นักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกมีโอกาสที่จะได้รับประโยชน์จากจุดแข็งสูงสุด ทั้งจากแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ในขณะที่เดียวกันช่วยขจัดจุดอ่อนให้เหลือน้อยที่สุดทั้งจากแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ (ถ้าเราใช้การวิจัยแนวทางใดแนวทางหนึ่งเท่านั้น คือ ใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพหรือแนวทางการวิจัยเชิงปริมาณแนวทางใดแนวทางหนึ่งเท่านั้น)

❖ ข้อดีประการที่สาม การออกแบบวิจัยตามแนวทางนี้ยินยอมให้บรรดานักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกใช้เครื่องมือในการวิจัยที่หลากหลายซึ่งอาจจะมากกว่าสองหรือสามเล่มหรือแม้กระทั่งสี่เล่ม รวมทั้งเทคนิควิธีการในการศึกษา ตลอดจนกระบวนการที่ที่มีความหลากหลาย อาทิ กระบวนการค้นคว้าวิจัย กระบวนการค้นคว้าเชิงตีความ กระบวนการค้นคว้าเชิงวิพากษ์ เป็นต้น ซึ่งเป็นผลดีต่อการศึกษารายละเอียดในปัญหาการศึกษาทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ที่ปรากฏการณ์ในการศึกษามักจะมีความสลับซับซ้อน อาทิ ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมือง การบริหาร เป็นต้น โดยในกรณีดังกล่าวบรรดานักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกบางครั้งต้องมีความจำเป็นหรือต้องมีทักษะและเทคนิควิธีการในการศึกษาที่หลากหลายแง่มุม ทั้งนี้ทั้งนั้นเพื่อช่วยในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ ทางการเมือง ทางการบริหาร และทางสังคมวัฒนธรรมที่มีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

❖ ข้อดีประการสุดท้าย ในทางปฏิบัติ การใช้การออกแบบวิจัยตามแนวทางนี้ช่วยให้นักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกได้ผลลัพธ์จากข้อค้นพบการวิจัยที่มีความเป็นไปได้เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เพราะการถ้าเราใช้เทคนิควิธีการในการศึกษาเพียงเทคนิควิธีการใดเทคนิควิธีการหนึ่งเท่านั้น อาจทำให้ได้ข้อค้นพบจากการวิจัยที่ไม่สามารถตีพิมพ์เผยแพร่ได้ เพราะไม่มีนัยที่สำคัญมากพอ

#### 1.6) ศาสตร์ที่นำการวิจัยแบบผสมผสานวิธีไปประยุกต์ใช้

มักจะมีคำถามถามกันว่านอกจาก ‘ศาสตร์’ (Science) อย่างเช่นสังคมศาสตร์ อาทิ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ เป็นต้น และ ‘ศาสตร์’ อย่างพฤติกรรมศาสตร์ อาทิจิตวิทยา สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา สามารถนำการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีมาประยุกต์ใช้ได้แล้ว ยังมีศาสตร์อื่น ๆ อย่างเช่น แพทยศาสตร์ เกษตรกรรมศาสตร์ ตลอดจนรวมทั้งศาสตร์อย่างพยาบาลศาสตร์ รวมทั้งสาธารณสุขศาสตร์ต่างสามารถนำการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี มาประยุกต์ใช้กับ 2 ศาสตร์หลังได้ไหม คำตอบต่อคำถามดังกล่าวตอบได้ดังกรณีตัวอย่างต่อไปนี้

### 1.7) กรณีตัวอย่างการนำการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีมาประยุกต์ใช้ในศาสตร์อย่างเช่น “พยาบาลศาสตร์” และศาสตร์อย่าง “สาธารณสุขศาสตร์”

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี ได้มีการนำมาใช้ในศาสตร์อย่างเช่นสังคมศาสตร์ อาทิ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิเทศศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ได้ ขณะเดียวกัน ‘ศาสตร์อย่างแพทยศาสตร์’ หรือแม้กระทั่ง พยาบาลศาสตร์และสาธารณสุขศาสตร์ เป็นต้น ต่างก็ได้้นำการออกแบบวิจัยตามแนวทางนี้ มาใช้ได้ดังปรากฏโดยเฉพาะในช่วงเมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมาที่การออกแบบวิจัยผสมผสานวิธีได้รับความสนใจอย่างเป็นทางการเพิ่มขึ้น จากที่นำเสนอมาข้างต้น

อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตในประการแรกว่าในการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี หากพิจารณาเฉพาะในแง่ของมิติทางด้าน “วิธีวิทยา” (Methodology) หรือ ‘การออกแบบวิจัย’ (Research Design) การออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีที่ถูกต้อง ต้องมีความเกี่ยวข้องหรือมีความเกี่ยวข้องของการผสมผสานวิธีระหว่างแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพและแนวทางการวิจัยเชิงปริมาณอย่างมีแบบแผนในขั้นตอนก่อนถึงกระบวนการวิจัย กล่าวคือจุดเริ่มต้นของการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีที่มีลักษณะดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าอาจจะมีจุดเริ่มต้นตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนการศึกษา กระบวนการเก็บรวบรวม และการวิเคราะห์ข้อมูลหรือแม้กระทั่งในขั้นตอนของการวางแผนการรายงาน การที่มีจุดเริ่มต้นดังกล่าวก่อนทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การตอบคำถามการวิจัยที่มีความถูกต้อง ตลอดจนการมีความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือได้<sup>2</sup> (Validity and reliability)

ทั้งนี้เพราะในขณะที่การออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี ได้มาถึงจุดการวิพากษ์ในแง่ของพัฒนาการโดยเฉพาะการวิพากษ์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการอภิปรายถกเถียงเกี่ยวกับบรรณกรรม ตลอดจนปรัชญาที่อยู่เบื้องหลังในการออกแบบการวิจัยตามแนวทางนี้

สำหรับข้อสังเกตในประการที่สองมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของวรรณกรรมที่เป็นปัจจัยในการจัดหาข้อมูลที่มีรายละเอียดที่ปรากฏผลว่าวรรณกรรมที่นำมาใช้บางครั้งไม่สามารถจัดหาข้อมูลที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ดังนั้นในทางปฏิบัติการที่จะทำให้การออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีสัมฤทธิ์ผลได้อย่างเต็มที่บางครั้งจึงทำได้ลำบาก

นอกจากนี้มีข้อสังเกตประการที่สาม นั่นก็สืบจากการสังเกตที่เกิดจากการพบปะพูดคุยหรือจากการประชุมแลกเปลี่ยนข้อคิดความเห็นในช่วงที่มีการนำเสนอการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี กล่าวคือได้มีการระบุถึงประเด็นต่าง ๆ ที่มีนัยที่สำคัญในการนำการออกแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธีไปปฏิบัติ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิธีการบูรณาการการผสมผสานข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเข้าด้วยกัน ตลอดจนรวมทั้งประเด็นการนำเสนอข้อค้นพบจากการวิจัย

อย่างไรก็ตาม เพื่อทำให้เกิดความมั่นใจต่อการออกแบบวิจัยตามแนวทางนี้ บรรดานักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอก ควรพิจารณาว่าในการออกแบบการวิจัยที่มีความเข้มงวดเป็นไปได้ไหมที่ไม่ว่าการออกแบบวิจัยนั้น ๆ จะเป็นการออกแบบแนวทางวิจัยเชิงคุณภาพหรือแนวทางการวิจัยเชิงปริมาณหรือการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีย่อมไม่เป็นผลดีซึ่งในประเด็นนี้ถือกันว่าเป็นประเด็นที่มีความสำคัญต่อการนำไปปฏิบัติ เพราะจะต้องมีการพิจารณาถึงประเด็นต่าง ๆ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ “การเลือกวิธีวิทยา” ที่จะนำมาใช้

จากที่กล่าวมาข้างต้นไม่ได้มีนัยว่ามีวิธีหรือมีแนวทางอยู่ที่วิธีใดวิธีหนึ่งหรือแนวทางใดแนวทางหนึ่งหรือแนวทางเดียวที่จะนำมาใช้ในการออกแบบวิจัยแบบผสมผสาน ตามความเป็นจริงแล้ว การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

<sup>2</sup> Elizabeth J. Halcomb, Sharan Andrew and Julia Brannen, “Introduction to Mixed Methods Research for Nursing and Health Science” In Sharon Andrew and Elizabeth J. Halcomb (Eds.) **Mixed Methods Research for Nursing and Health Sciences** Oxford : Wiley-Blackwell, 2009.

ของบรรดานักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอก ต่างหากที่ถือกันว่าเป็นปัจจัยหรือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี แต่อย่างไรก็ตามหากมีการวางแผนที่มีเวลามากเพียงพอก็น่าจะทำให้เกิดความมั่นใจต่อการออกแบบวิจัยตามแนวทางนี้ให้มีคุณภาพและมีความหนักแน่นมากพอ

ดังนั้นสำหรับนักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกที่ยังใหม่ต่อการออกแบบวิจัยตามแนวทางนี้ จึงจำเป็นต้องเรียนรู้แนวทางวิธีการที่จะทำการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีไปใช้แล้วประสบความสำเร็จ โดยวิธีการที่จะทำให้บรรดานักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกที่ยังใหม่จะต้องเรียนรู้ นอกจากประเด็นต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังต้องเรียนรู้เกี่ยวกับระเบียบวิธีการที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงที่มีหรือลักษณะพิเศษที่เกี่ยวข้อง<sup>3</sup> ตลอดจนทั้งการมีข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นต่อบรรดานักวิจัยหรือนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกที่ต้องเรียนรู้เพิ่มเติมจากประเด็นที่ได้กล่าวถึงมาข้างต้น ขณะเดียวกันยังมีประเด็นอื่น ๆ อีกที่ต้องมีการเรียนรู้ อาทิ รูปแบบ (Format) ในการออกแบบที่ในทางปฏิบัติประเด็นนี้แน่นอนย่อมมีความเกี่ยวข้องกับการพิจารณาในเรื่องของ “วิธีวิทยา” ตลอดจนทั้งปรัชญาของการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี เช่นเดียวกันกับการให้คำแนะนำเวลาลงมือดำเนินการ โดยเฉพาะในกรณีที่จะต้องนำมาใช้กับศาสตร์อย่างเช่น พยาบาลศาสตร์ ตลอดจน ศาสตร์ทางด้านสาธารณสุขศาสตร์

มาถึงตรงนี้อาจจะมีคำถาม ถามว่าทำไม ‘ศาสตร์’ อย่างเช่น พยาบาลศาสตร์และ สาธารณสุขศาสตร์ จึงให้ความสนใจต่อการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี คำตอบต่อคำถามข้างต้นตอบได้ว่า ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เพราะโลกในปัจจุบันเป็นโลกยุคโลกาภิวัตน์ โลกยุคหลังสงครามเย็น โลกหลังยุคหลังอาณานิคม โลกยุคหลังสมัยใหม่ เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความกดดันต่อการมีชีวิตรวมสมัยของบรรดาผู้คนที่อยู่ในสังคมที่อยู่ในสภาวะดังกล่าว รวมทั้งยังโลกหรือสังคมปัจจุบันกำลังย่างก้าวเข้าสู่ประชากรผู้สูงอายุควบคู่กับการย่างก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุที่สิ่งที่มาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ได้แก่ โรคภัยไข้เจ็บ อันได้แก่โรคใหม่ ๆ ที่บรรดาโรคเหล่านี้ต่างมีผลกระทบต่อสุขภาพและชีวิตความเป็นอยู่ของบรรดาประชากรผู้สูงอายุ ตลอดจนชุมชนที่เป็นที่อยู่อาศัยของบรรดาผู้คนเหล่านั้น<sup>4</sup>

แน่นอนโรคต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อการส่งมอบบริการทางด้านการดูแลสุขภาพ ขณะเดียวกันยังได้ก่อให้เกิดความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องมีการทบทวนบทบาทของกลุ่มที่ให้บริการทางด้านการพยาบาล การดูแลสุขภาพ การส่งมอบบริการ ตลอดจนทั้ง รูปแบบการดูแล การส่งเสริมสนับสนุนการส่งมอบ การแทรกแซงการปฏิบัติให้ดีที่สุดที่จะทำให้การให้บริการต่าง ๆ ในทางปฏิบัติต่อคนไข้ให้ได้ผลหรือให้ได้รับการบำบัดอย่างดีที่สุด โดยมีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

โดยทั่วไปต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายในระบบการดูแลสุขภาพเป็นตัวกำหนด “ความเป็นมืออาชีพ” ของผู้ที่ให้บริการในรูปของการเชี่ยวชาญให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดแล้ว ยังต้องก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดในรูปของการเข้าปอดหรือตัดทอนระบบค่าใช้จ่ายเพื่อผลประโยชน์สูงสุดต่อคนไข้ที่รับบริการหรือมาใช้บริการ<sup>5</sup> โดยเฉพาะคนไข้ที่เป็นผู้สูงอายุ

แต่การที่จะทำให้เป้าหมายที่กล่าวมาข้างต้นสัมฤทธิ์ผล บรรดามืออาชีพที่ได้รับมอบหมายให้มาดูแลสุขภาพ (ของคนไข้หรือผู้ที่มารับบริการที่เป็นผู้สูงอายุ) จำเป็นต้องเข้าถึง ตลอดจนผู้ที่ให้บริการจะต้องมีศักยภาพในการตรวจ

<sup>3</sup> John W. Creswell and Clark V. Plano, *Designing and Conducting Mixed Methods Research*, Thousand Oaks, California : Sage Publications, 2006.

<sup>4</sup> S. Andrew and E.J. Halcomb “Mixed Methods Research in An Effective of Enquiry for Working with Families and Communities” *Contemporary Nurse*, 23 (2006) 145-153.

<sup>5</sup> T.A. Gaziano, G. Galea, and K.S. Reddy, “Scaling up Interentions for Chronic Disease Prvention : the Evidence”, *Lancet*, 30 (2007) 52-60.

วิเคราะห์สุขภาพของผู้มารับบริการ โดยมีการใช้ความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งในเรื่องนี้จะต้องได้รับความร่วมมือในการแสวงหาที่มาของอาการของโรคอย่างมีความเหมาะสมในการตัดสินใจตลอดจนการดูแลเอาใจใส่ต่อคนไข้ที่เป็นผู้สูงอายุ<sup>6</sup>

ในยุคปัจจุบันการดูแลสุขภาพคนไข้โดยเฉพาะผู้ที่เป็นผู้สูงอายุ ผู้ที่เกี่ยวข้องต่างกำลังแสวงหาวิธีการการปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนหลักฐานที่วิธีการต่าง ๆ ดังกล่าวเมื่อมีการนำไปปฏิบัติแล้ว ทำให้การดูแลสุขภาพของบรรดาคนไข้ได้รับผลดีเพิ่มขึ้น จากกรณีดังกล่าวจึงทำให้ต้องมีการแสวงหาวิธีการปฏิบัติที่มีลักษณะข้ามศาสตร์ คือต้องมีการศึกษาข้ามศาสตร์ แม้ว่าหลักฐานที่ได้มา อาจจะได้มาจากแหล่งต่าง ๆ ที่หลากหลายศาสตร์ก็ตาม ทั้งนี้เพราะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า ข้อค้นพบจากการวิจัยที่ใช้วิธีวิทยาที่แน่น จะทำให้เป็นแนวทางที่นำไปสู่การตัดสินใจที่มีผลดีต่อผู้มารับบริการ<sup>7</sup> และเมื่อใดก็ตามที่ข้อค้นพบดังกล่าวได้รับการยอมรับอันเนื่องจากการมีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เป็นผลการวิจัย ก็จะทำให้เป็นที่มาของความต้องการที่จะแสวงหาทางแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะปัญหาประเภทนี้เสียปะจระเซได้

มาถึงตรงนี้ทำให้เป็นที่มาของการอภิปรายถกเถียงต่อการให้การนำน้ำหนักในวิธีวิทยาของแต่ละแนวทางที่นำมาใช้ แน่นนอนเกี่ยวกับเรื่องของการอภิปรายถกเถียงกันในประเด็นดังกล่าว ไม่ได้อยู่ที่แนวทางหรือแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ และแนวทางการวิจัยเชิงปริมาณ ตามความเป็นจริงแล้วอยู่ที่การแสวงหาหลักหรือวิธีการที่เป็นทางออกให้กับปัญหาการวิจัยว่าเป็นไปได้ไหม หากจะใช้แนวทางการวิจัยแบบผสมผสานวิธีในฐานะที่เป็นเครื่องมือหรือวิธีการที่ดีที่สุดที่ถือเป็นแนวทางสายกลางหรือเป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดดุลยภาพที่นำไปสู่ความเข้าใจในปัญหาหรือในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนทั้งผลกระทบที่เกิดจากปัญหาการวิจัยนั้น

อย่างไรก็ตาม ตามธรรมชาติหรือลักษณะของปรากฏการณ์ในการดูแลสุขภาพแบบมีอาชีพ ส่วนมากจะให้น้ำหนักไปที่การตรวจสอบตามการเรียกร้องหรือตามความต้องการที่เกิดขึ้นบ่อย ๆ โดยใช้แนวทางที่หลากหลายที่มีลักษณะคล้ายคลึงหรือเหมือน ๆ กัน ทั้งนี้เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาที่นำไปสู่การความเข้าใจที่มีความลึกซึ้งร่วมกันได้<sup>8</sup> ขณะเดียวกันถือเป็นวิธีการที่ช่วยในการเพิ่มพูนหลักฐานสำหรับนักปฏิบัติที่มีบทบาทหน้าที่ในการดูแลสุขภาพให้กับผู้มารับบริการ<sup>9</sup>มาถึง ณ จุดนี้ การออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีร่วมสมัยจึงได้นำเสนอวิธีการที่จะทำให้จุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายในการจัดการรอบทางด้านวิธีวิทยาที่มีน้ำหนักหรือที่แน่นพอที่ก่อให้เกิดความสัมฤทธิ์ผลได้<sup>10</sup>

จากที่ได้กล่าวถึงมาข้างต้นเกี่ยวกับตัวอย่างการนำการออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีไปประยุกต์ใช้ในศาสตร์อย่างเช่น พยาบาลศาสตร์และสาธารณสุขศาสตร์ ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธี ถือว่าเป็นการออกแบบที่มีความสำคัญที่นำมาใช้ที่มีคุณูปการต่อ “กระบวนการในการแสวงหาความรู้ความจริงตลอดจนความหมาย” จากปรากฏการณ์ทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ รวมทั้งปรากฏการณ์ในศาสตร์อย่างพยาบาลและสาธารณสุขศาสตร์ เป็นต้น

<sup>6</sup> V. Write, A. Cribb and N. Barber, “Portient-doctor Decision-making about Treatment within the Consultation – A Critical Analysis of Models.” Social Science and Medicine.

<sup>7</sup> National Health and Medical Research Council (NHMRC), NHMRC Standards and Procedures for Externally Developed Guidelines. Retrived 10 December from : <http://www.nhmcr.gov.au/Publications/Synopses/Files/nh56.pdf>. Canberra, ACT: Australian Government, 2007.

<sup>8</sup> J. Coyle and B. Williams, “An Exploration of Epistemological Intricacies of Using Qualitative Data to Develop a Quantitative Measure of User Views of Health Care” *Journal of Advanced Nursing*, 31 (2000) 1235-1243.

<sup>9</sup> K. Flemming, The Knowledge Base for Evidence-based Nursing : A Role for Mixing Methods Research Advances in Nursing Science, 30 (2007) 41-51.

<sup>10</sup> S. Andrew and E.J. Comb, “Mixed Methods Research Is an Effective Method of Enquiry for Working with Families and Communities”, *Contemporary Nurse*, 23 (2006) 145-153.